

Kritik mot Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av ett ingripande mot en person som misstänktes för narkotikabrott

---

Beslutet i korthet: Vid en rutinpatrullering stoppade polisens gatulangningsgrupp en person som var känd för polisen eftersom han tidigare hade dömts för narkotikabrott. Enligt polisen uppträdde mannen nervöst och ljög om sin tidigare brottslighet och ansågs därför vara skäligen misstänkt för narkotikabrott, såväl genom innehav som genom eget bruk. Beslut om tvångsmedel fattades. Enligt min mening är det uppenbart att de redovisade omständigheterna inte var tillräckliga för att personen skulle anses vara skäligen misstänkt. Besluten om tvångsmedel synes i stället ha grundats på i det närmaste ren spekulat. Polismyndigheten förtjänar kritik.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av ett ingripande mot honom och hans flickvän i april 2009. Han uppgav bl.a. följande. Han blev stoppad av två civilklädda polismän utanför sin bostad. Polismännen ställde flera frågor, bl.a. om han nyttjade eller hade nyttjat droger och om han tidigare hade dömts för narkotikabrott. Han svarade att han aldrig nyttjat droger men att han hade dömts för narkotikabrott. Polismännen genomförde därefter, utan beslut av åklagare, husrannsakan i såväl hans bil som hans bostad. Vidare tvingades både han och hans flickvän, som låg i sängen och sov när polisen kom in i bostaden, att lämna urinprov. Varken han eller flickvännen var narkotikapåverkade. Vid husrannsakan togs en pepparspraysburk i beslag. – Enligt AA hade polismännen gjort sig skyldiga till tjänstefel och han krävde därför också skadestånd på grund av det felaktiga ingripandet.

Utredningen

Handlingar i polismyndighetens ärende K128533-09 hämtades in och granskades. I de handlingar som upprättades med anledning av ingripandet hade antecknats bl.a. att AA hade observerats utanför en viss adress under en rutinpatrullering och att han uppgett att han aldrig haft med polisen att göra samt att han aldrig hade kommit i kontakt med narkotika. Vidare hade antecknats att AA hade uppvisat en påtaglig nervositet och att det vid kontrollslagningar framkom att han var dömd för bl.a. grovt narkotikabrott. Han ansågs skäligen misstänkt för narkotikabrott genom innehav och eget bruk och tf. inspektören BB beslutade på grund av misstankarna

om kroppsvisitation och kroppsbesiktning av AA samt om husrannsakan i såväl hans bil som hans bostad. Vid husrannsakan togs enligt beslagsprotokollet en tårgasburk i beslag.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över ingripandet mot AA och hans flickvän. Av yttrandet skulle särskilt framgå vilka omständigheter som låg till grund för besluten om kroppsvisitation, kroppsbesiktning och husrannsakan.

Polismyndigheten (bitr. länspolismästaren CC) kom in med ett yttrande och anförde i huvudsak (avsnittet rättslig reglering utelämnat) följande.

Bakgrund

Under en rutinpatrullering den 28 april 2009 observerade en polispatrull, som ingår i en gatulangningsgrupp, AA på Brunskogsbacken 45 i Farsta bredvid en bil med reg.nr. AAA XXX. Polispatrullen kände igen AA eftersom han har avtjänat ett fängelsestraff för grovt narkotikabrott och bor inom närpolisområde Farsta och därför är intressant för de poliser som dagligen arbetar mot narkotika.

Patrullen inledde samtal med AA på gatan i anslutning till dennes bostad. På frågor uppgav AA att han aldrig varit i kontakt med polisen eller haft någonting med narkotika att göra. I samband med dessa frågor samt frågor om ett eventuellt narkotikainnehav blev AA märkbart nervös. Vid kontrollslagning i polisregistren framkom att AA för några månader sedan hade blivit rapporterad för narkotikabrott samt att han för några år sedan avtjänat ett längre fängelsestraff för grovt narkotikabrott mm. Med detta för handen ansåg tf inspektören BB – som vid detta tillfälle var gruppchef och behörig som polisiär förundersökningsledare i enlighet med den distriktsorder som gäller i Söderorts polismästardistrikt (DO 2 2008:11, 403-A) – att AA var skäligen misstänkt för narkotikabrott genom innehav samt bruk och BB inledde förundersökning avseende narkotikabrott genom innehav samt eget bruk, K128533-09. Vidare fattade BB beslut om att AA skulle kroppsvisiteras och att husrannsakan skulle genomföras i hans bil (AAA XXX) samt i hans bostad på Brunskogsbacken 45 i Farsta. Beslut fattades även om kroppsbesiktning genom urinprov för att säkra bevisning om eget bruk av narkotika.

AA:s flickvän DD befann sig i lägenheten då husrannsakan genomfördes. Hon uppvisade tecken på narkotikapåverkan, då hon hade blanka och blodsprängda ögon, och misstänktes därför för narkotikabrott genom eget bruk. BB beslutade att även hon skulle underkastas kroppsbesiktning genom urinprov. Detta redovisades separat i anmälan K129588-09.

Vid kroppsvisitationen och husrannsakan påträffades dock ingen narkotika. I lägenheten påträffades däremot en misstänkt tårgasburk som togs i beslag (misstanke om vapenbrott). Den delen av förundersökningen mot AA som gällde misstanken om innehav av narkotika lades därför ned redan samma dag, med nedläggningsgrunden ”misstänkt oskyldig”, vilket innebär att uppgifterna har gallrats ur RAR.

Senare visade analysresultaten av urinproven negativt resultat beträffande både AA och DD varpå förundersökningarna avseende narkotikabruk lades ned den 12 och 13 maj 2009 med nedläggningsgrunden ”gärningen ej brott”, vilket innebär att uppgifterna har gallrats ur RAR. Den del av förundersökningen mot AA som gäller brott mot vapenlagen är fortfarande pågående p.g.a. att analysen av innehållet i burken ännu inte är klar.

Bedömning

AA framför i sin JO-anmälan att polisen har brutit mot gällande rutiner och agerat felaktigt när de gjorde husrannsakan utan beslut från åklagare, samt att de brutit mot gällande föreskrifter. Vad gäller anmälan mot AA rörande brott mot

narkotikastrafflagen och brott mot vapenlagen, K128533-09, föranleddes den av att en civil polispatrull som arbetar mot narkotika kände igen AA såsom dömd narkotikabrottsling boende i området. Av denna anledning var han intressant för polispatrullen och de började prata med honom. Under samtalet blev AA påtagligt nervös när han fick frågor om narkotikainnehav och han uppgav felaktigt att han aldrig haft kontakt med polisen eller haft att göra med narkotika, vilket stärkte misstanken om narkotikabrott genom eget bruk eller innehav. Dessa polis-män är vana att göra bedömningar av liknande karaktär eftersom narkotikabekämpning är deras huvuduppgift.

Tf. inspektören BB fick således kännedom om att brott som hör under allmänt åtal eventuellt hade ägt rum eller pågick. Eftersom han var behörig förundersökningsledare i egenskap av tillförordnad inspektör och gruppchef för gatulangningsgruppen i enlighet med distriktsorder DO 2 2008:11, 403-A, fullgjorde han sin rapporteringsskyldighet enligt 9 § polislagen och samtidigt skyldigheten att inleda förundersökning snarast möjligt i enlighet med 23 kap. 3 § RB genom att på platsen inleda förundersökning gällande misstanke om narkotikabrott.

Vidare fattade BB beslut om kroppsvisitation, kroppsbesiktning och husrannsakan för att säkra bevisning gällande det misstänkta narkotikainnehavet eller narkotikabruket. För sådana beslut krävs det att personen i fråga är skäligen misstänkt för de brott som misstanken avser, vilket innebär att det skall föreligga konkreta omständigheter som talar för en sådan misstanke. Detta bedömde BB vara fallet mot bakgrund av att AA, som tidigare dömts för grovt narkotikabrott, uppträdde nervöst och ljög om tidigare narkotikabrott. Det fanns därför anledning att misstänka att han var narkotikapåverkad och/eller förvarade narkotika på sig eller i nära anslutning till platsen (dvs. bilen eller bostaden). Beträffande DD, som påträffades vid husrannsakan i AA:s bostad, fanns det två fysiskt tydliga tecken på narkotikapåverkan – blanka och blodsprängda ögon. Därför fattade BB beslut om kroppsbesiktning även gällande henne för att säkra bevisning om narkotikabruk och detta rapporterades i anmälan K129588-09. Förundersökning i detta fall inleddes dagen därpå.

Det måste framhållas att gatulangningsgruppen har stor erfarenhet av att bedöma om någon är påverkad av narkotika. Gruppen håller även utbildningar angående vilka fysiska tecken som tyder på ett bruk av narkotika.

Vidare var BB i egenskap av förundersökningsledare behörig att fatta sådana beslut enligt 28 kap. 4 och 13 §§ RB. Besluten om inledande av förundersökning och om kroppsvisitering, kroppsbesiktning och husrannsakan i bostad och bil fattades den 28 april 2009, kl. 20:15 och dokumenterades i kriminalregistret RAR kl. 22:52 samma dag samt i protokoll som upprättades dagen därpå. Det finns inget krav på att ett skriftligt beslut om husrannsakan skall uppvisas i samband med genomförandet.

Av 23 kap. 3 § RB och FAP 403-5 följer att polisiär förundersökningsledning får ske gällande brott av enkel beskaffenhet och i bilagan till FAP:en anges att de brottsmisstankar som det var fråga om i förevarande fall, dvs. innehav och bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 6 narkotikastrafflagen samt vapenbrott enligt vapenlagen är sådana brott som får ledas av en polisiär förundersökningsledare. Det krävdes således inte åklagarbeslut i dessa fall.

Polismyndigheten anser således att det förelåg erforderliga skäl för att inleda förundersökning och att vidta tvångsåtgärder för att säkra bevisning. Polispatrullen kände igen AA pga. tidigare narkotikabrott och vid samtal med honom blev han nervös och lämnade felaktiga uppgifter. Skäligen misstänkt för innehav eller bruk av narkotika. DD uppvisade kända tecken på narkotikabruk och därför förelåg skäligen misstänkt för bruk av narkotika. Av dessa skäl fanns det anledning att säkra bevisning, vilket motiverade besluten om tvångsåtgärder på platsen. Det faktum att ingen narkotika påträffades eller påvisades innebär inte att åtgärderna var obehövliga.

Vidare finner myndigheten att dokumenteringsskyldigheten gällande besluten om inledande av förundersökning och vidtagandet av tvångsåtgärder har uppfyllts.

Myndigheten anser således att gällande regelverk har följts i detta fall.

AA yttrade sig och uppgav bl.a. att polisens uppgift om att han skulle ha förnekat att han varit dömd för narkotikabrott var felaktig. Vidare inhämtades handlingar i polismyndighetens ärende K129588-09, vilka rörde misstankarna mot AA:s flickvän. Enligt dessa hade hon uppvisat tecken på narkotikapåverkan (blodsprängda och mycket blanka ögon).

Bedömning

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. påtvingade kroppsliga ingrepp, kroppsvisitation och husrannsakan. Begränsningar i dessa grundläggande fri- och rättigheter får enligt 12 § första stycket samma kapitel göras genom lag.

Bestämmelser om husrannsakan, kroppsbesiktning och kroppsvisitation finns i 28 kap. rättegångsbalken. Den som är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa kan, om syftet är att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 § brottsbalken, bli föremål för husrannsakan (1 §), kroppsvisitation (11 §) och kroppsbesiktning (12 §).

JO har vid ett flertal tillfällen (se t.ex. JO 2009/10 s. 72) uttalat att för att en person ska anses skäligen misstänkt för ett brott krävs att det föreligger konkreta omständigheter som med viss styrka pekar på att den misstänkte har begått den gärning som misstanken avser. Omständigheterna måste alltså vara av det slaget att de ger upphov till en faktabaserad misstanke. Det är emellertid inte möjligt att lägga fast några mer bestämda riktlinjer för vad som ska krävas för att en misstanke ska anses vara skälig. Frågan får i stället besvaras från fall till fall och vanligen finns därvid ett visst utrymme för olika bedömningar.

I det nu aktuella fallet var det BB, tf. inspektör och gruppchef vid gatulangningsgruppen, som beslutade att inleda förundersökning om narkotikabrott och att vissa tvångsmedel skulle tillgripas. AA har ifrågasatt att beslutet om husrannsakan inte fattats av åklagare. Polismyndigheten har redovisat de regler som gäller i detta avseende och jag har inte någon invändning rörande den saken.

Som framgått gjorde BB bedömningen att det förhållandet att AA, efter han stoppats vid en rutinpatrullering, uppvisade en påtaglig nervositet tillsammans med att han lämnade oriktiga uppgifter om sin tidigare brottslighet samt att han de facto hade dömts för narkotikabrott var tillräckligt för att han skulle anses som skäligen misstänkt för narkotikabrott, såväl genom innehav som genom eget bruk. Polismyndigheten har i efterhand instämt i denna bedömning.

När det gäller misstankar om narkotikabrott har JO tidigare vid upprepade tillfällen uttalat att ett beslut om kroppsvisitation aldrig kan grundas bara på allmänna kunskaper om en viss persons livsföring eller tidigare brottslighet. Enbart det förhållandet att någon är känd i narkotikasammanhang är exempelvis inte tillräckligt för att grunda en skälig misstanke om narkotikabrott (JO 1993/94 s. 101). Detta gäller naturligtvis oberoende av vad personen i fråga svarar på en fråga om tidigare brottslighet.

Att en person betar sig underligt, uppträder nervöst eller undviker kontakt med polisen kan inte heller i sig anses ge grund för misstanke om brott, än mindre för misstanke om ett konkret brott av visst slag. Inte heller kan passivitet från den misstänktes sida tillmätas någon betydelse vid bedömningen av brottsmisstanken. Eftersom en misstänkt aldrig är skyldig att tillhandahålla uppgifter eller material som kan användas som bevisning mot honom själv kan man inte heller dra några slutsatser av det förhållandet att han vägrar att frivilligt medverka i utredningen (Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 2:a uppl., s. 41 och 638).

AA stoppades, som sagts, under en rutinpatrullering. Såvitt kommit fram har det således inte varit frågan om att polisen genom spaning, tips eller på annat sätt fått information om att AA förvarade narkotika i sin bil eller sin bostad. Jag noterar vidare att det varken i den av polisen upprättade anmälan eller i beslutet om kroppsbesiktning har antecknats att AA vid tillfället uppvisade något av de symptom som typiskt sett kan ge upphov till misstanke om narkotikabruk. Det har inte heller annars påståtts att han uppvisat sådana symptom. I stället synes de enda omständigheter som låg till grund för beslutet att inleda förundersökning och utsätta AA för tvångsmedlen ha varit att han tidigare hade dömts för narkotikabrott, uppträdde nervöst och att han, enligt polisen, lämnade felaktiga uppgifter på frågan om tidigare brottslighet. Jag vill här anmärka att det råder delade meningar om vad AA svarade på den frågan.

Jag betvivlar inte att medlemmar av gatulangningsgruppen har stor erfarenhet av att bedöma om någon t.ex. är påverkad av narkotika. Det finns också, som jag tidigare anmärkt, som regel ett visst utrymme för olika bedömningar i frågan om en person kan anses som skäligen misstänkt för brott eller inte. I det här fallet anser jag emellertid att det är uppenbart att de redovisade omständigheterna inte var tillräckliga för att anse att AA var att betrakta som skäligen misstänkt för narkotikabrott, varken genom innehav eller genom eget bruk. I stället förefaller besluten ha grundats på vad som närmast förefaller vara en ren spekulation om att AA innehade och även hade brukat narkotika.

Enligt min mening ligger därför BB:s beslut om tvångsåtgärder riktade mot AA klart utanför ramen för det godtagbara. Jag är därför starkt kritisk till det inträffade. Jag måste också uttrycka min förvåning över att polis-myndigheten i sitt yttrande hit ansett att gällande regelverk har följts.

När så gäller beslutet om kroppsbesiktning av AA:s flickvän borde polisen, som framgått, inte över huvud taget ha berett sig tillträde till AA:s bostad. När så nu ändå skedde anträffade polisen hans sovande flickvän där. Eftersom hon hade blanka och blodsprängda ögon ansåg de att hon var skäligen misstänkt för narkotikabrott genom eget bruk och beslutade därför om kroppsbesiktning genom tagande av urinprov.

Med utgångspunkt i vad jag nyss har anfört om att polismän som arbetar med narkotikafrågor normalt får antas ha goda förutsättningar att avgöra om någon kan misstänkas vara påverkad av narkotika, kan en sådan polismans bedömning att en person uppvisar symptom som är typiska för narkotikabruk vara tillräcklig för att

personen i fråga ska anses vara skäligen misstänkt för narkotikabrott. Det är naturligtvis angeläget att den bedömning som läggs till grund för en så ingripande åtgärd som en urinprovstagning vilar på ett så säkert underlag som möjligt. Det kan emellertid inte krävas att polisens bedömning alltid ska överensstämma med analysresultatet. Jag har därför inga synpunkter på beslutet om kroppsbesiktning av AA:s flickvän.

Sammanfattningsvis förtjänar polismyndigheten emellertid kritik för ingripandet mot AA.

Vad AA i övrigt har anfört föranleder ingen annan åtgärd från min sida än att jag vill upplysa om att JO inte är behörig att pröva skadeståndsanspråk.

Ärendet avslutas.